

Identita v sociální psychologii

Sociální psychologie I

24. 10. 2017

Jan Šerek

Identita

Odpověď na otázku „Kdo jsi?“ „Kdo jsem?“

Identita

Odpověď na otázku „Kdo jsi?“ „Kdo jsem?“

Přístupy k identitě

- 1) Individuální – vztahová – kolektivní
- 2) Relativně stabilní – fluidní
- 3) Objevená – konstruovaná – sociálně konstruovaná

Perspektivy

- Vývojová
 - epigenetický model psychosociálního vývoje (Erikson)
 - narativní (McAdams)
- Sociálně psychologická – sociálně identitní přístupy (Tajfel, Turner)
- Kulturní – akulturace, adaptace, hodnoty
- Diskurzivní – jazyk, sociální konstruktivismus

Perspektivy

- Vývojová
 - epigenetický model psychosociálního vývoje (Erikson)
 - narativní (McAdams)
- Sociálně psychologická – sociálně identitní přístupy (Tajfel, Turner)
- Kulturní – akulturace, adaptace, hodnoty
- Diskurzivní – jazyk, sociální konstruktivismus

Sociálně identitní přístupy

- Teorie sociální identity (SIT)
 - Henri Tajfel
- Teorie sebekategorizace (SCT)
 - John Turner
- Optimal distinctiveness theory (ODT)
 - Marilyn Brewer

- individuální jednání
 - na základě individuálních charakteristik
- skupinové jednání
 - na základě skupinového členství

Základní principy

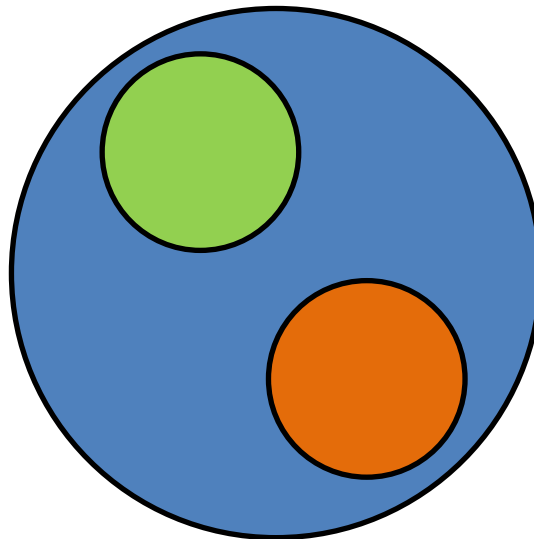
- skupinové jednání není ničím deficitní a není méně hodnotné než individuální jednání
- představuje přirozený doplněk individuálního jednání – „dělá z nás lidské bytosti“
- může být sice zdrojem řady negativních jevů, ale zároveň představuje nástroj, jak se s nimi vypořádat

Cíle teorie sociální identity

- ukázat, že člověk není redukovatelný na osobní identitu a osobní charakteristiky
- ukázat, že skupinová příslušnost, vztahy mezi skupinami a související sociální struktury a názorové systémy přímo ovlivňují, jak lidé přemýšlejí a jednají

Sociální identita

složka našeho sebepojetí, kterou odvozujeme z toho, jakých sociálních skupin jsme členy a jaký emoční význam svému členství přikládáme (Tajfel, 1974)

Sociální identita

- je funkcí vnímaných podobností a rozdílů mezi lidmi

Sociální identita

- je funkcí vnímaných podobností a rozdílů mezi lidmi
- je sdílená s druhými – poskytuje základ pro sociální (kolektivní) jednání

Sociální identita

- je funkcí vnímaných podobností a rozdílů mezi lidmi
- je sdílená s druhými – poskytuje základ pro sociální (kolektivní) jednání
proč a jak velké množství lidí jedná koherentním a smysluplným způsobem na základě sdílených norem, hodnot a interpretací světa

Sociální identita

- je funkcí vnímaných podobností a rozdílů mezi lidmi
- je sdílená s druhými – poskytuje základ pro sociální (kolektivní) jednání
proč a jak velké množství lidí jedná koherentním a smysluplným způsobem na základě sdílených norem, hodnot a interpretací světa
- utváří se prostřednictvím kolektivní historie a současného dění v reálném světě

Jak si sociální identitu utváříme

psychologické procesy

- sociální kategorizace
- sociální srovnávání
- sociální identifikace

Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií

Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií
- kategorie jsou organizovány okolo nějakého centrálního rysu, který je odlišuje od jiných kategorií

Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií
- kategorie jsou organizovány okolo nějakého centrálního rysu, který je odlišuje od jiných kategorií
- zaměřujeme se na
 - podobnosti v rámci kategorií (vnímáme členy jako vzájemně zaměnitelné)

Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií
- kategorie jsou organizovány okolo nějakého centrálního rysu, který je odlišuje od jiných kategorií
- zaměřujeme se na
 - podobnosti v rámci kategorií (vnímáme členy jako vzájemně zaměnitelné)
 - zdůrazňujeme rozdíly mezi kategoriemi

Sociální kategorizace

- lidé jsou vnímání jako členové omezeného počtu sociálních kategorií
- kategorie jsou organizovány okolo nějakého centrálního rysu, který je odlišuje od jiných kategorií
- zaměřujeme se na
 - podobnosti v rámci kategorií (vnímáme členy jako vzájemně zaměnitelné)
 - zdůrazňujeme rozdíly mezi kategoriemi
- zanedbáváme individuální rysy

Sociální kategorizace

nežádoucí, ale do velké míry neodstranitelný
deficit

vs.

adaptivní strategie

Sociální kategorizace

nežádoucí, ale do velké míry neodstranitelný
deficit

VS.

adaptivní strategie

pohled teorie sociální
identity

Sociální srovnávání

- interpretace a hodnocení skupinových rysů

Sociální srovnávání

- interpretace a hodnocení skupinových rysů
- neexistuje žádný objektivní standard

Sociální srovnávání

- interpretace a hodnocení skupinových rysů
- neexistuje žádný objektivní standard
- skupiny posuzujeme na základě odlišování od jiných relevantních skupin

Sociální identifikace

- do některých skupin přísluším rovněž já (mé self)

Sociální identifikace

- do některých skupin přísluším rovněž já (mé self)
- nejedná se pouze o „chladnou“ sebe-percepci, ale má to pro mě rovněž emoční důležitost

Důsledky

- čím více si člověk internalizuje skupinové členství jako smysluplný aspekt svého sebepojetí, tím více chce dosáhnout **příznivého srovnání** mezi vlastními a relevantními cizími skupinami, aby dosáhl či si udržel pozitivní sociální identitu

Důsledky

- čím více si člověk internalizuje skupinové členství jako smysluplný aspekt svého sebepojetí, tím více chce dosáhnout **příznivého srovnání** mezi vlastními a relevantními cizími skupinami, aby dosáhl či si udržel pozitivní sociální identitu
- sociální kategorizace sama o sobě může vyvolat favorizaci vlastních skupin před ostatními (in-group favoritism, in-group bias)

Paradigma minimálních skupin

tzv. paradigma minimálních skupin:

- nahodilost kategorizace
- anonymita
- žádná společná historie, interakce ani budoucnost
- žádné potenciální přínosy pro vlastní osobu

Tajfel, H. (1970). Experiments in intergroup discrimination. *Scientific American*, 223, 96-102.

Paradigma minimálních skupin

- objevuje se určitá tendence odměňovat jinak členy vlastní a cizí skupiny – favorizovat vlastní skupinu

Paradigma minimálních skupin

- objevuje se určitá tendence odměňovat jinak členy vlastní a cizí skupiny – favorizovat vlastní skupinu
- tyto výsledky však nelze interpretovat tak, že máme „přirozenou“ tendenci preferovat vlastní a diskriminovat cizí skupinu

Ponaučení z minimálních skupin

- možných kategorizačních systémů je celá řada a záleží na tom, který z nich je momentálně **výrazná** v daném sociálním kontextu

Ponaučení z minimálních skupin

- možných kategorizačních systémů je celá řada a záleží na tom, který z nich je momentálně **výrazná** v daném sociálním kontextu
- se druhými skupinami se srovnáváme na **různých** dimenzích, který přikládáme důležitost (nejen „dobrý“ – „špatný“)

Ponaučení z minimálních skupin

- možných kategorizačních systémů je celá řada a záleží na tom, který z nich je momentálně **výrazná** v daném sociálním kontextu
- se druhými skupinami se srovnáváme na **různých** dimenzích, který přikládáme důležitost (nejen „dobrý“ – „špatný“)
- důsledky kategorizace lze předvídat pouze když známe sociální kontext

Teorie sebekategorizace

- důraz na kognitivní aspekty sociální identity

Teorie sebekategorizace

- důraz na kognitivní aspekty sociální identity
- zatímco některé přístupy definují sociální skupinu prostřednictvím interpersonálních vztahů mezi členy, SCT ji chápe čistě kognitivně

Teorie sebekategorizace

- důraz na kognitivní aspekty sociální identity
- zatímco některé přístupy definují sociální skupinu prostřednictvím interpersonálních vztahů mezi členy, SCT ji chápe čistě kognitivně
- bez sociální identity není možné (mezi)skupinové chování

Teorie sebekategorizace

- důraz na kognitivní aspekty sociální identity
- zatímco některé přístupy definují sociální skupinu prostřednictvím interpersonálních vztahů mezi členy, SCT ji chápe čistě kognitivně
- bez sociální identity není možné (mezi)skupinové chování
- definujeme se na různých úrovních abstrakce

Identita

osobní

sociální

já Honza

člen mé
rodiny

Brňan

Čech

Evropan

člověk

živá bytost ...

Identita

osobní

sociální

já Honza

člen mé
rodiny

Brňan

Čech

Evropan

člověk

živá bytost ...

depersonalizace

Skupinové jednání

- vnímáme osoby (včetně sebe) skrze jejich příslušnost ke skupině

Skupinové jednání

- vnímáme osoby (včetně sebe) skrze jejich příslušnost ke skupině
- členy skupin vnímáme jako vzájemně podobné (a aktivně usilujeme o konsensus)

Skupinové jednání

- vnímáme osoby (včetně sebe) skrze jejich příslušnost ke skupině
- členy skupin vnímáme jako vzájemně podobné (a aktivně usilujeme o konsensus)
- vnímáme osoby skrze skupinové stereotypy, včetně stereotypů o vlastních skupinách (self-stereotyping)

Skupinové jednání

- vnímáme osoby (včetně sebe) skrze jejich příslušnost ke skupině
- členy skupin vnímáme jako vzájemně podobné (a aktivně usilujeme o konsensus)
- vnímáme osoby skrze skupinové stereotypy, včetně stereotypů o vlastních skupinách (self-stereotyping)
- v jádru identity stojí prototyp – představa ztělesňující hodnoty a normy skupiny

Skupinové jednání

- naše chování se liší podle toho, jaký typ kategorizace (včetně příslušných stereotypů) je pro nás momentálně výrazný (**salient**)

Skupinové jednání

- naše chování se liší podle toho, jaký typ kategorizace (včetně příslušných stereotypů) je pro nás momentálně výrazný (**salient**)
- o tom, kdo nás ve skupině dokáže snáze přesvědčit či koho si zvolíme za vůdce naší skupiny, rozhoduje jeho vnímaná schopnost ztělesňovat skupinové hodnoty a normy (být **prototypem**)

Proč jsou některé kategorie výraznější?

Proč jsou některé kategorie výraznější?

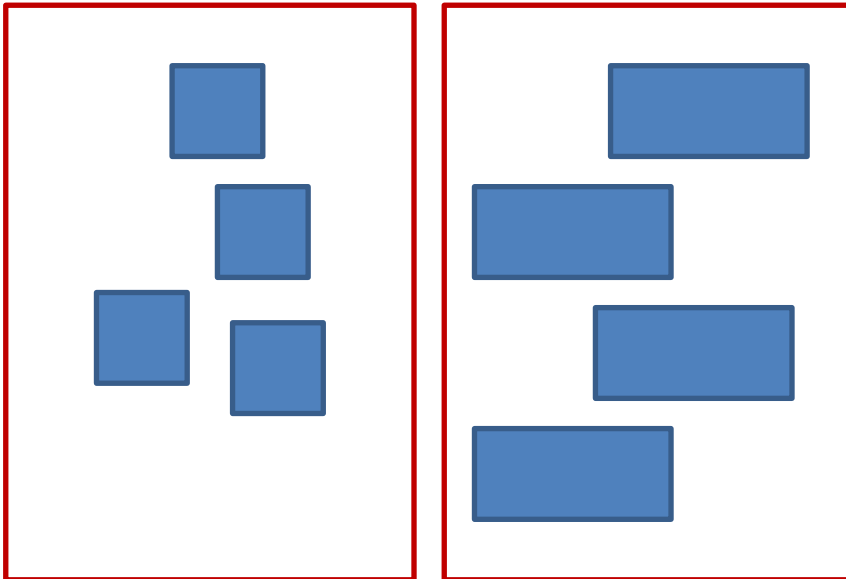
- shoda („fit“) mezi kategorií a vnímanou realitou
 - komparativní
 - normativní
- připravenost člověka použít určitou kategorii (resp. dostupnost dané kategorie)

Komparativní shoda

používáme kategorie, které minimalizují
vnitroskupinové rozdíly a maximalizují
meziskupinové rozdíly (metakontrast)

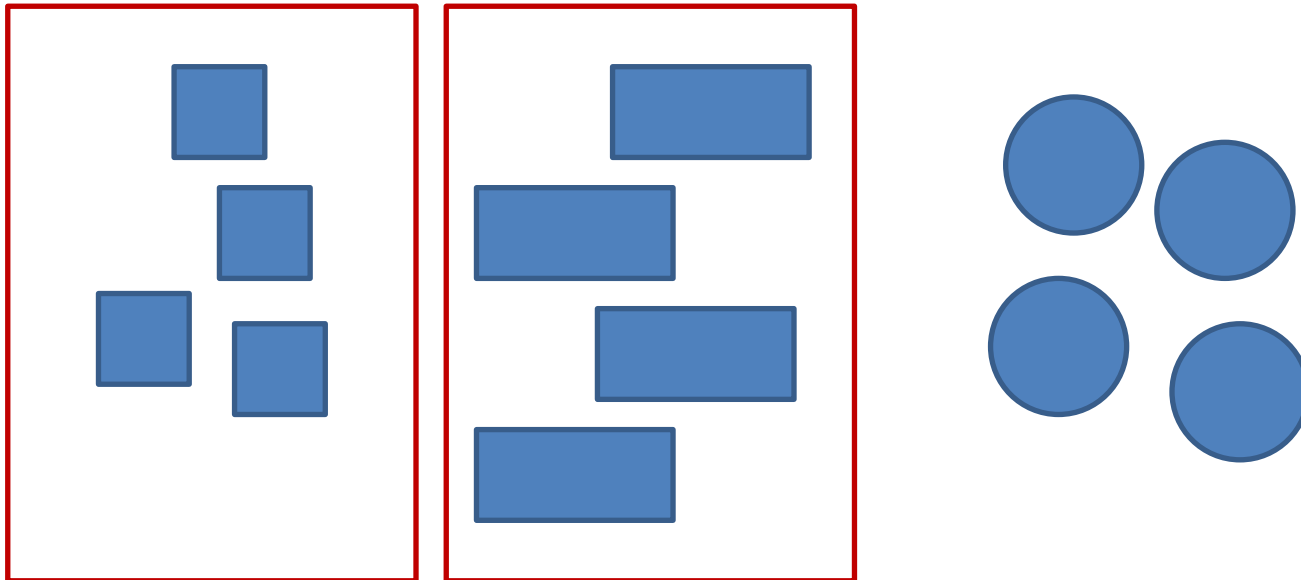
Komparativní shoda

používáme kategorie, které minimalizují vnitroskupinové rozdíly a maximalizují meziskupinové rozdíly (metakontrast)

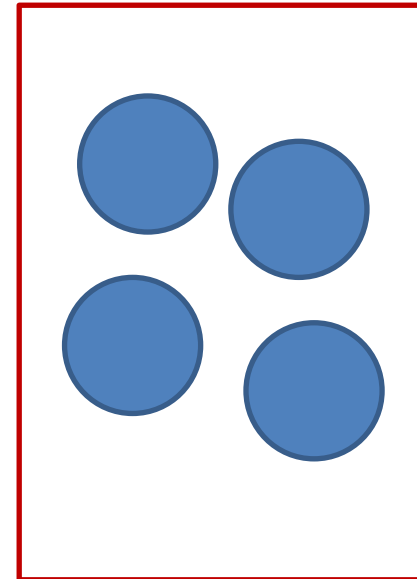
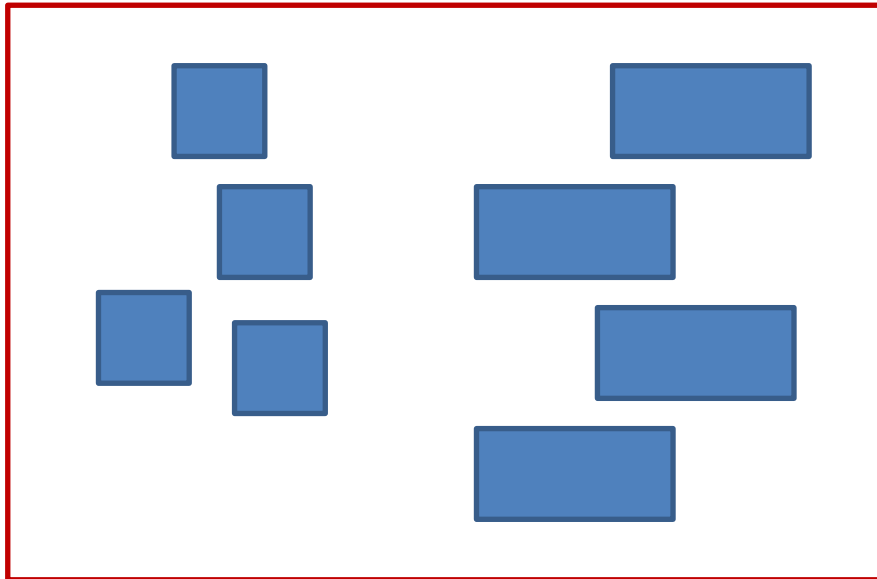
Komparativní shoda

používáme kategorie, které minimalizují vnitroskupinové rozdíly a maximalizují meziskupinové rozdíly (metakontrast)

Komparativní shoda

používáme kategorie, které minimalizují
vnitroskupinové rozdíly a maximalizují
meziskupinové rozdíly (metakontrast)

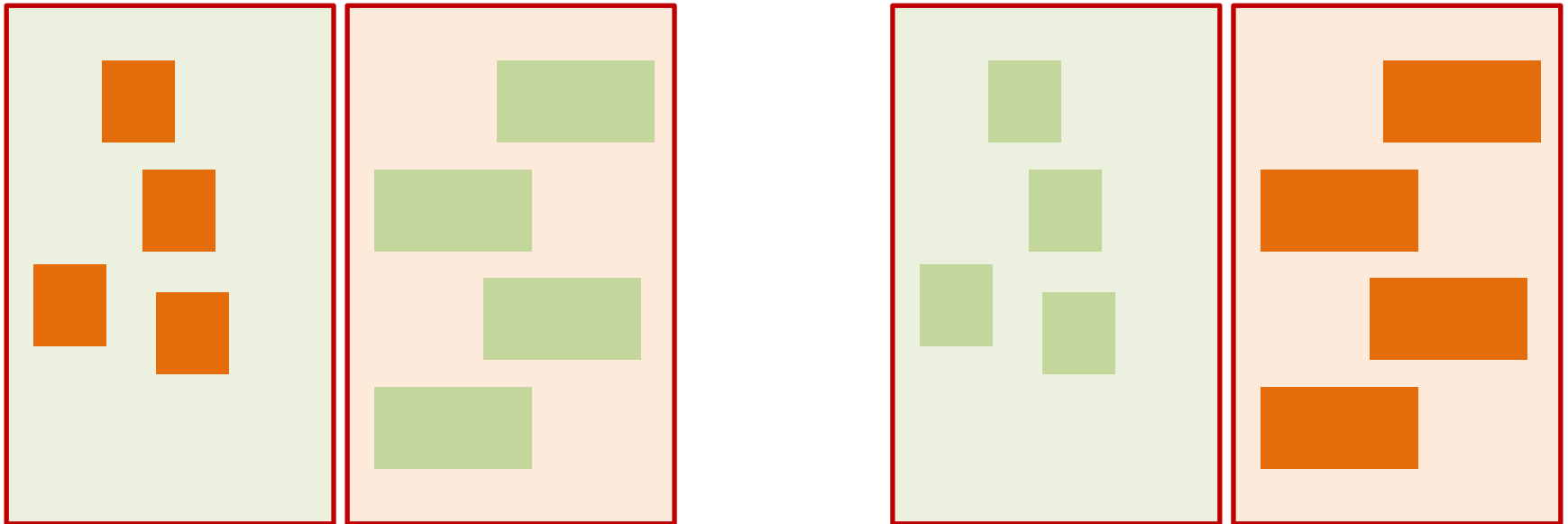

Normativní shoda

používáme kategorie, jestliže se vnímaná realita shoduje s očekávaným obsahem daných kategorií

Normativní shoda

používáme kategorie, jestliže se vnímaná realita shoduje s očekávaným obsahem daných kategorií

Připravenost použít kategorii

používáme kategorie, které pro nás mají z dřívějšíka nějaký význam a důležitost (uplatňuje se zde například priming)

Optimal distinctiveness theory

- potřeba **odlišení** vs. potřeba **asimilace**
- sociální identifikace je nejsilnější u skupin, které dokáží obě potřeby smířit
- kontextuální závislost v tom
 - jak dokáží jednotlivé skupiny plnit danou funkci
 - jaká je síla obou potřeb

Příklady využití

- vedení skupiny
- davové chování
- radikalismus

Vedení skupiny

- vedení skupiny je nemožné, jestliže skupina nesdílí společnou sociální identitu

Vedení skupiny

- vedení skupiny je nemožné, jestliže skupina nesdílí společnou sociální identitu
- čím více je osoba vnímaná jako prototypický zástupce skupiny, tím více je vnímaná jako její vůdce a tím větší schopnost má skupinu ovlivnit (pasivní i aktivní proces)

Vedení skupiny

- vedení skupiny je nemožné, jestliže skupina nesdílí společnou sociální identitu
- čím více je osoba vnímaná jako prototypický zástupce skupiny, tím více je vnímaná jako její vůdce a tím větší schopnost má skupinu ovlivnit (pasivní i aktivní proces)
- skupinový prototyp se liší napříč různými srovnávacími kontexty, a proto mohou být jako optimální vůdci vnímáni odlišní lidé

Davové chování

(ESIM – John Drury & Steven Reicher)

- davové není výsledkem iracionálního regresu a deindividualizace

Davové chování

(ESIM – John Drury & Steven Reicher)

- davové není výsledkem iracionálního regresu a deindividualizace
- jedná se o skupinové chování, které vyjadřuje přesvědčení, hodnoty a normy plynoucí ze sdílené sociální identity

Davové chování

(ESIM – John Drury & Steven Reicher)

- davové není výsledkem iracionálního regresu a deindividualizace
- jedná se o skupinové chování, které vyjadřuje přesvědčení, hodnoty a normy plynoucí ze sdílené sociální identity
- davové situace obvykle mají svou historii, během které dochází k reaktivnímu a proaktivnímu přenastavování sociálních identit ve vztahu k ostatním skupinám

Radikalismus

(Uncertainty-Identity Theory – Michael Hogg)

- lidé jsou motivováni snížit pocity nejistoty ohledně sebe, svých interakcí a sociální pozice

Radikalismus

(Uncertainty-Identity Theory – Michael Hogg)

- lidé jsou motivováni snížit pocity nejistoty ohledně sebe, svých interakcí a sociální pozice
- sociální kategorizace tyto pocity snižuje, protože depersonalizuje naše vnímání na úroveň prototypů

Radikalismus

(Uncertainty-Identity Theory – Michael Hogg)

- lidé jsou motivováni snížit pocity nejistoty ohledně sebe, svých interakcí a sociální pozice
- sociální kategorizace tyto pocity snižuje, protože depersonalizuje naše vnímání na úroveň prototypů
- nejlépe nejistotu redukuje jednoduché, jednoznačné, preskriptivní a konsensuální prototypy, spojené s dobře strukturovanými odlišnými skupinami s vysokou **entitativitou** (jasné hranice, homogenita, vnitřní struktura a společné cíle a osud)

Shrnutí

osobní a sociální identita

individuální a skupinové jednání

sociální kategorizace

sociální srovnávání

sociální identifikace

pozitivní sociální identita

in-group favoritism / in-group bias

paradigma minimálních skupin

depersonalizace

výraznost (salience) kategorie

komparativní a normativní shoda

připravenost použít kategorii / dostupnost kategorie

skupinový prototyp

potřeba odlišení a asimilace

entitativita skupiny